

אנחנו רוצים להראות עוד את אפסותן של החלטות פרטיות אחדות של וילהיוון ומבילא תפלנה גם המסקנות שהסיק מהן.

מתוך טעמים מחוסרי ערך מיחסים (Geschichte s. 146) את משפחת הכהנים מבית עלי למשה וחושבים אותו בכלל לאבי מעמד הכהנים ולמיסדו. — אולם אי-ראפשר להעלות על הרעת כלל, שהכהנים אשר חיו בתקופה מאוחרת יחליפו את משה באהרן; להפך, הם היו חושבים לכבוד גדול יותר ליחס את עצמם למשה, איש האלהים ואבי הנביאים, מאשר לאהרן. ועוד: לו לא היה לאהרן בתור אבי הכהונה ערך גדול, כי עתה לא היו מזכירים אותו תמיד יחד עם משה (מיכה ו', ד'). החלטה שזו היא החלטתו של וילהיוון, (Gesch. s. 145), שאין אנחנו מוצאים במקורות IE כהנים אחרים (מלבד משה ואהרן) נושאי-משרה (ושמות י"ט, כ"ב ול"ב, כ"ט הוספות מאוחרות הן, כביכול). אולם ביהושע ג', מ"ו-מ"ז, במקור IE נקראים, לפי דבריו של וילהיוון גופא (Jahrbb. f. d. Th. 1876, s. 587), הכהנים בשם "נושאי ארון ה'". וגם דבר זה, שם' בראשית מזכיר את כהני מצרים (מ"ז, כ"ב, כ"ו), איננו קל ערך (לעיל עמ' ק"ט).

לפתע פתאם נעלמו בימי השופטים הכהנים והלוויים יחד עם כל קהל עדת ישראל... עם ישראל לא היה קים כמעט... (Well. Gesch. s. 130). — אולם הפרכה הזאת נוגעת לא בת"כ בלבד, אלא גם במקורות IE, מפני שגם בהם מסופר על עם ישראל כעל עם גדול ורב בן שש מאות אלף גברים בהנהגתו של משה (שמות י"ב, כ"ו; במדבר י"א, כ"א). נמצא שבכל אופן שהוא צריך להניח, שבימי השופטים החלה תקופת הירידה.

ספוק צרכיהן של הכהונה והלויה.

(פרק י"ז)

א. המעשרות והבכורות בויקרא כ"ו.

גם בענין ספוק צרכיהן של הכהונה והלויה נכרת בת"כ — לפי דברי וילהיוון — דרגת התפתחות מאוחרת של חקי הפולחן בישראל. — אולם טרם נתחיל לדבר על כל דבר ודבר בפני עצמו, נפנה את לב הקורא לעובדה אחת, שהבקרת החדושה העלימה עין ממנה לגמרי או לא העריכה אותה כראוי וכיאות; והעובדה הזאת חשובה מאד מאד לחקירתנו. במקור ת"כ גופא מתבלטות ביחס להכנסותיה של הכהונה שתי דרגות התפתחות במתן החקים, המסיעות לנו לכאר את הנטיה התמוזה של ת"כ מיתר החקים. נדמה קודם לכל את במדבר י"ה לויקרא כ"ו ואז נראה ונוכת, כי חלוקי הדעות ביניהם בדבר נתינת המעשרות והבכורות הם אותם חלוקי הדעות אשר בין במדבר י"ח ובין משנה התורה, שהמבקרים החדשים הדגישו בכל תקף. — לפי ויקרא כ"ו, ל"ד-ל"א לא היה המעשר ללוים

אלא—לה, כמו שכתוב גם בבראשית כ"ח, כ"ב ובמשנה התורה י"ד, כ"ב ואילך; וכשם שבמשנה התורה י"ד, כ"ה הותרה גאולת המעשר כך הונחה גאולה כזאת כהנחה מוקדמת גם בויקרא כ"ז, ל"א. ובענין הבכורות צונו בני ישראל גם בויקרא כ"ז, כ"ו וגם בשמות י"ג, ב' (ת"כ) להם לה, כמו שצונו בספר הכרית (שמות כ"ג, כ"ח-כ"ט) ובמשנה התורה (ט"ז, י"ט). ואין אנחנו מוצאים במקומות האלה שבת"כ שום רמז לזאת, שהבכורות האלה הם נחלת הכהנים. והמלים "באדם ובכהמה" אשר בשמות י"ג, ב' מעידות בפשיטות, שבכורות הבהמה היו בתחלה קדש רק לה, כמו בכורות האדם; והדבר הזה נאמר בפרוש גם בכמדרב ג, י"ב ואילך. ולפיכך אם נסיה את דעתנו לזמנךמה מבמדרב י"ח נוכל להגיד בודאות גמורה, שחקי המעשרות והבכורות שבת"כ מסכימים בכל עם חקי משנה התורה. אולם וילהויזן זכית מדרשו חושבים לטוב ולראוי לעבור בשתיקה על העובדה הזאת, ששני קבצי החקים האלה מסכימים איש עם רעהו, ולשים לב רק לכמדבר י"ח בלבד למען יוכלו להוציא פסק דין של חובה על כל חקי ת"כ. ובכ"ז לא הסיח וילהויזן את דעתו לגמרי מויקרא כ"ז. הוא מסתמך על דבריו שכתב על אודות הפרק הזה [וילהויזן מסמנו כהוספה ("Novelle"), לחקים] ב' Jahrb. f. d. Th. 1877 8. 444. שם הוא אומר, שבסוף פרק כ"ז שבויקרא "מדובר על מתנות כהונה קבועות יותר: בכורות, מעשר תבואת האדמה ומעשר בקר וצאן. אולם אליבא דאמת אין זכר למתנות כהונה בויקרא כ"ז; הנחה זו היא הנחת שוא של וילהויזן המסתייע בענין זה בדברי קיונן (Godsdienst II, 268). וגם קיונן מחויק במסקנת-שוא זו, שבויקרא כ"ז מדובר רק על מתנות כהונה בלבד. ויען אשר בויקרא כ"ז, ל"ב-ל"ג נתבעים בני ישראל לתת גם מעשר בהמה, בעוד שבמדבר י"ח וגם נחמיה (י', ל"ד-ל"ט; י"ב, מ"ד-מ"ז; י"ג, ה', י"ב) אינם מזכירים את מעשר הבהמה בכלל יתר מתנות הכהונה, לכן מחליט קיונן (בספר הנ"ל, עמ' 270) ואומר, שויקרא כ"ז, ל"ב-ל"ג הוספה מאוחרת הוא. — ואולם לו הסיק (קיונן) מכאן מסקנה, כי ויקרא כ"ז אינו מצוה בכלל לתת את המעשרות לכהנים, כי עתה היה הדבר הזה מתאים יותר אל האמת. מעשר הבהמה לא נתן מעולם (ואת זאת אפשר להגיד בודאות גמורה) לכהנים וגם — בימי הבית השני. אמנם פירון (II, 234; 391) מונה גם מעשר בהמה בכלל יתר מתנות הכהונה, אולם הוא לקח את זאת, כפי שאפשר להוכיח על נקלה, מתוך התורה, שלא הבינה כראוי, ולא מתוך החיים המעשיים אשר בזמנו. ויוסף בן מתתיהו מכריע בענין הזה: הוא אינו מזכיר את מעשר הבהמה; וגם בקדמוניות IX י"ג, ג', במקום שהוא מספר את המאורעות אשר ברה"ב ל"א, השמיט בכונה מיוחדת את המלים: "מעשר בקר וצאן" (פסוק ו'). וגם המשנה — כמו כל הספרות התלמודית —

(א) גם התרגום הסורי לרה"ב ל"א, ג, ראוי לשימח לב מיוחדת.

מלמדת אותנו, שמעשר בהמה לא נתן לכהנים (86), אלא היה מיועד, כמו מעשר שני, לזבחי שלמים (משנה זכחים ה', ח'). ובכ"ז נשים לב אל פרק כ"ז שבויקרא כשהוא לעצמו למען נראה ונדע אם כונתו למתנות-כהונה או למתנות גבה או המקדש. בראשונה מדובר בו על ערכי נפשות המקדשים לה' (כ"ז, ב'ח'). ההקדשות האלה וכיוצא בהם נתנו בימי המלך יהואש לכהנים למען יחזקו את בדק הכית. אולם לכהנים היה נוח יותר להיות חפשים מעול החובה הנ"ל מאשר לקחת כסף מאת העם ולתקן את בדק בית ה'; ומכאן ואילך היו שמים את כסף הנדבות בקפת המקדש והכהנים לא היו מתעסקים בדבר הזה כלל; ורק כסף אשם וכסף חטאות היה לכהנים (מל"ב י"ב, י"ז; דמה לשקלים ו'ו); וגם מויקרא כ"ז, ח' אנחנו יכולים להביא ראיה, שההקדשות האלה לא היו (לפי ויקרא כ"ז) לכהנים; שם נאמר, שכבוד עני צריך אמנם להזמין כהן למען יעריכנו "על פי אשר תשיג יד הנודר"; אולם במקרים אחרים לא היה צורך בכהן כלל. וכלל, מפני שהמוחיר היה קצוב וקבוע והיו נותנים אותו באפן ישר לאוצר המקדש (יהושע ו', כ"ד), למוכת המדינה, ולא לכהנים (מל"א י"ד, כ"ז; מ"ו, י"ח; מל"ב י"ח, מ"ו). — ומכל שכן שאין זכר למתנות כהונה בויקרא כ"ז, מ"ו-ג המדבר על הקדש בהמה, מפני שלפי החק הכתוב בפסוקים: מ"י צריך להקריב כל בהמה, שהקדשה לה' והראויה למוכת, רק בתורת קרבן במקדש; אם היה הקרבן עולה היה נשרף כליל על גבי המזבח, ואם שלמים — היה נאכל בקדושה ע"י הכעלים ורק חלק ממנו היה נתן לכהנים. — בויקרא כ"ז, י"ד-כ"ה נכתבו חקים אחרים על דבר הקדשת נכסים ולא ניידים: בתים (י"ד-ט"ו) ושדות. גם כאן מדובר בכל מקום על הקדשות לה' ולא על מתנות לכהנים⁸⁶. ביהוד בולט הדבר הזה בחקים היוצאים מכלל החקים הקודמים להם והמתחילים במלה "אך"; בראשונה מלמדנו פסוק כ"ז, שבכורות בהמה טהורה אינם מקדשים לה' ע"י נדר, מפני שלפי החקים הקיימים ועומדים מכבר קדושים הם לה' מאליהם, עם צאתם לאויר העולם. וכאן איננו יכל להסתמך אלא על המצוה הכתובה בשמות י"ג, ב' (שיך למקור היסודי של ת"כ=Pg), שאיננה

א) אמנם בויקרא כ"ז, כ"א כתובות בסוף הפסוק, אחרי הצווי: "והיה השרה בצאתו ביוכל קדש לה' כשרה החרם", המלים: "לכהן תהיה אחותו". נמצאו למדים מכאן, שכל שדה חרם היה לכהן; והדבר הזה סותר את הנאמר באותו הפרק, בפסוק כ"ה, שכל חרם בתור קדש-קדשים יהיה לה' ולא לכהנים. ככתוב בכמדבר י"ח, י"ד (כל חרם בישראל לך יהיה). אפשר שהשבעים הרגמו בכונה את "שרה החרם" אשר בפסוק כ"א ἀνατεθειματισμένη (ולא ל-ἀνατεθειματισμένη, כמו שהם מתרגמים בפסוק כ"ה ובמקומות אחרים) למען ישב את שני המקראות הסותרים זה את זה. — רבותינו ז"ל השתדלו (ספרא ויקרא כ"ז, כ"א; ספרי במדבר י"ח, י"ד; ערכין ח' ה') לישב את הסתירה הזאת באמרו, שהיו שני מיני חרמים: לה' ולכהנים. הם נחלקו אפוא בדבר זה, אם סתם חרמים לה' או לכהנים (עין גם במשנה ערכין ו', ד'). ובכל אפן אין אנחנו רשאים להסיק מהמשפט: "לכהן תהיה אחותו" (פסוק כ"א) מסקנה, שבכל הפרק הזה (כ"ז) מדובר על מתנות כהונה. כמו שסוברים גונאק («Hebr. Archäol») ואחרים בענין מעשר בהמה.

מדברת כלל וכלל, כפי שאמרנו לעיל, על מנתה לכהנים. החק השני היוצא מכלל החקים הקודמים לו הוא: "כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו, מאדם ובהמה ומשרה אחוזתו לא ימכר ולא ינאל, כל חרם קדש-קדשים הוא לה'. כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת" (כ"ח-כ"ט). חרמים כאלה היו מצויים בתולדות ישראל (עין בפרושו של הרמב"ן); למשל, אחרי לכידת יריחו וכבושה החרימו בני ישראל לפי חרב את כל אשר בעיר: מאיש ועד אשה ועד שור ושה, ואת "הכסף והזהב וכלי הנחשת והכרזל נתנו אוצר בית ה'" (יהושע ו', כ"א, כ"ד). ולפיכך ברור הדבר שאין הכתוב מדבר כאן (בענין החרם) על הכנסותיהם של הכהנים. ומי יכל אפוא להעלות על הדעת, ש"וכל מעשר... קדש לה'", שנאמר בפסוק ז' הבא אחרי הפסוקים הנ"ל (ויקרא כ"ז, כ"ח-כ"ט), מתכוון למעשר הנתן לכהנים או לצויים? ועוד: איך אפשר לחשב את מעשר הבקר והצאן הכתוב בפסוק ל"ב למתנת כהונה, אם גם כאן, כמו למעלה (פסוק י') בענין הקדש בהמה, נאמר באסור חמור לחלופי טוב ברע או רע בטוב? — ולכן אין שום ספק, כי במעשר בהמה השתמשו לזבחי שלמים; וקרוב לאמת, כי הפרק הזה רוצה, שגם המעשרות האחרים או כסף פדיונם יהיו למקדש, לשם זבחי שלמים.

ב. החקים אשר בבמדבר י"ח.

ולוא פרק י"ח שב"במדבר", כי אז לא היה נמצא בן אדם שיאמר כי חקי המעשרות והככורות אשר בת"כ ואשר במשנה התורה סותרים אלה את אלה. והתקפותיו של ויליהוין וקיונו אינן צודקות בכל אפן אם הן מכוונות כנגד ת"כ בכללה; הם היו צריכים לצמצמן ולכוונן לכהפ"ח כנגד פרק י"ח שבבמדבר כלבר, המסתייע אמנם במצוות אחרות אשר בת"כ, אולם ביהר עם זה הוא מציג את עצמו לפנינו כתור חק חדש, שנתן אחרי מריכת קרח ועדתו ושלא הונח בשום מקום ביסודם של יתר החקים אשר במקור ת"כ.

נשים לב אפוא לחקי הככורות והמעשרות החדשים אשר בבמדבר י"ח. בפסוק ט"ז כתוב: "כל פמר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובהמה יהיה לך" (ראהרן); נמצא שהמתנה הזאת, שהיו מקריבים אותה עד עתה לה', תהיה מכאן ואילך לכהנים; ואם במשנה התורה ט"ז צווי בני ישראל להקדיש לה' את כל הככור אשר יולד בכקר וכצאן ולאכלם לפני ה' "כמקום אשר יבחר" — הרי נשנו כאן חק שלפני מתן התורה (שמות י"ג, ב') והחק שנתן על הר סיני (ויקרא כ"ז, כ"ז), מפני שהמצוות אשר במשנה התורה נאמרו (לכהפ"ח—ר"ב) (ביד"א) אחרי מתן התורה על הר סיני (לפי דברים ה', כ"ז—ו', א'). ואולם עם השנויים

(א) ואין צורך לאמר, שויליהוין לא יוכל להתנגד להנחה זו. יען כי לפי דעתו אין ספר משנה התורה בצורתו הקדומה והמקורית אלא היוצאה מרחבת של ספר הכרית; עין לעיל, עמ' מ"ד

שנתהו בענין הזה אחר כך הוצרכו לזקף את המצוה הזאת אשר כמשנה התורה על הכהנים ומכאן ואילך היו הכהנים מקריבים את כבודות הכהמה על המזבח והיו אוכלים את בשרם בעיר הקדושה (במדבר י"ח, י"ד-י"ח).

אפשר אפוא להחליט החלטה כזו גם בענין המעשרות ולאמר, כי במדבר י"ח שנה רק את חק המעשר הקדום שנתן על הר סיני וצוה לתת את המעשר ללוויים במקום אשר לפניו היו אוכלים אותו במקדש. אולם אני חושב החלטה כזו להחלטה כלתי נכונה מפני טעמים אלה: ראשית נתן המעשר של השנה השלישית, לפי משנה התורה (י"ד, כ"ט), לא ללוויים בלבד אלא גם לגר, ליתום ולאלמנה; וקשה להעלות על הדעת, שבמדבר י"ח בטל את המצוה הזאת וצוה שמכאן ואילך יהיה כל המעשר ללוויים בלבד ולא ליתר העניים. ושנית נחשב המעשר הזה, לפי משנה התורה (י"ד, כ"ב ואילך), לקדוש והיה נאכל רק במקום אשר יבחר לשכן שמו שם; ואולם את המעשר, שהיו נותנים ללוויים, היה מותר לאכל, לפי במדבר י"ח, ל, בכל מקום "כתבואת גרן וכתבואת יקב". ולכן נכון יותר להניח הנחה המסכימה עם הקבלה היהודית והנמצאת גם בתרגום השבעים (דברים כ"ו, י"ב), גם בקדמוניות [V, ח, ח' וגם בספר מוכיח I, ז: במדבר י"ח מדובר על מעשר אחר שהיו מפרשים אותו בתורת "תרומה" (י"ח, כ"ד) קודם הפרשת המעשר אשר כמשנה התורה ואשר בויקרא כ"ו. המעשר הזה נחשב לנחלתם של הלוויים. כל איש ואיש מבני ישראל היה רואה לכתחלה את החלק העשירי מאחוזת נחלתו לא כרכושו הפרטי אלא כתרומה לה, שאת תבואתה נתן כמתנה ללוויים. וכמו כן מצוה יהוקאל (מ"ח, ח') להפריש חלק מכל אדמת ארץ ישראל בתורת תרומה לה. אולם לפי במדבר י"ח צריך לתרום את התרומה הזאת מאחוזתו של כל אחד ואחד^א לחוד; והתרומה הזאת נחשבה עם כבוש הארץ כנחלת ה'. ואת התבואה של חלקת אדמתו, שנשארה לו אחרי הפרשת התרומה-המעשר, היה צריך כל איש ואיש מבני ישראל לעשר בכל שנה ושנה; ואת המעשר הזה שנקרא בשם "מעשר שני"^ב, היו אוכלים הבעלים, ולא הלוויים, בתורת זבחי שלמים. מצות המעשר הזה שנאמרה כמשנה התורה תלויה והדוקה היטב בענין בחירת העיר הקדושה, מפני שכל יהודי היה מחויב לעלות אליה לפעמים קרובות "למען יזכר ליראה את ה'" (דברים י"ד, כ"ג); וזהו, כנראה, יסודה ובסיסה של השקפת

א) ודבר זה שבני ישראל היו צריכים לעבד את אדמת התרומה שחיתה נחלתם של הלוויים, נחשב להם כתשלום נמול ללוויים חלק עבודתם אשר הם עובדים תחת בני ישראל במקדש (במדבר י"ח, כ"א). נוסף גם את זאת, שלפי חקי התורה היו מפרשים את מעשר הלוויים, כמו את תרומת הכהנים, רק מדין, מתירוש ומיצהר ולא מפרות שדה אחרים (דמה במדבר י"ח י"ב לפסוק כ"ז).

ב) דבר ידוע הוא שגם בימינו אלה יש הרבה יהודים הנהוגים להפריש ולתת לעניים בראשונה מעשר מרכושם ואח"כ—גם מעשר תמיד מפרות רכושם או מהכנסותיהם.

הקבלה היהודית⁸⁶). ואולם אם המבקרים יחשבו את ההשקפה הזאת לדבר שאינו מתקבל על הדעת (קיוון: Einl. § 3 N. 17), אז יוכלו למצוא את ישוב הנקראות אשר במשנה התורה י"ד וזיקרא כ"ז מחד גיסא ואשר בבמדבר י"ח מאידך גיסא בזאת, שבספר האחרון גופא נראים החקים כשנויים והקנוים שנעשו בחקי סיני הקדומים.— ואין אנחנו יודעים מה גרם לשנוי הזה: אם מריכת קרה ועדתו או בחירת הלויים תחת כל כבוד בכני ישראל? רב לנו בזאת שהראינו והוכחנו, שמתנות הכהונה אשר בחקי סיני המקוריים הכתובים במקור ת"כ אינן נבדלות בעצמותן מאלה אשר במשנה התורה.

ובכל זאת נשים לב לתורת כתנים בכללה! האם באמת דאג המקור הזה יותר מדאי לספוק צרכיה של הכהונה? — איראפשר להאמין [אומר וילהויזן Gesch. s. 164] בזאת! הלא סוף סוף הוצרכו בני ישראל לתת להם את הכל... לכתנים היו: כל קרבנות החטאת והאשם, רב התוספות של הקרבנות מן הצומח,⁸⁷ עורות העולות, החזה והשוק מזבחי השלמים, הבכורות, המעשרות והבכורים — בכור-משנה.— אולם אם נסיח את דעתנו מהלויים, שלפי דברי התורה היה המעשר רק להם לבדם, ונתכוון רק אל המתנות שצוו בני ישראל בתי"כ לתת לכתנים כלכד, אז נראה ונוכת, כי המתנות האלה אינן עולות ככמותן על הכנסות הכתנים אשר במשנה התורה ובמקורות החקים והספורים האחרים ובאיכותן הן נופלות מהן; ובעקר צריך לשים לב לזאת, שהמקור ת"כ נתן לכתנים רק את הקרבנות של מקדש אחד — בין אם נאמר כדברי וילהויזן שת"כ הניחה בתור הנחה מוקדמת את יחידותו ורכוזה של הפולחן ובין אם נאמר כמו שבארנו ופרשנו לעיל,

(א) סמך לדעה זו אנחנו מוצאים, כנראה, גם בדה"ב ל"א, ו' מפני ש"מעשר קדשים" הכתוב שם הוא. כנראה. "מעשר שני"⁸⁷) אשר בתלמוד, כמו שהתרגומים מסמנים את המעשר השני ואת מעשר הבכמה בשם "מעשר קדשיא" (עין בתרגום אונקלוס ויונתן — במדבר ה' ו' ודברים י"ב כ"ו); והשם הזה תולם אותו הואיל והיו צריכים לאכל את המעשר הזה במהרה בעיר הקדושה כלכד; אולם מעשר ראשון היה נאכל ע"י הלויים כחולין (במדבר י"ח ל' ואילך).— אמנם פילון אינו יודע כלום ע"ד המעשר השני הזה, אבל שתיקתו מלמדת אותנו רק את זאת, שההלכה למעשה שהיתה נוהגת בארץ ישראל (ויוסף בן מתתיהו ערב לנו בעדה) לא היתה ידועה כלל לסופר הזה; ומכאן ראיה, שגם עדותו ע"ד מעשר הבכמה (עין לעיל עמ' קכ"ה) לא לוקחה מתוך חיי המעשה.

(ב) כונתו כנראה, לתוספות מן הצומח לעולה ולשלמים, מפני שקרבנות החטאת והאשם היו באים בלי התוספות האלה. אולם עצם הנחתו של וילהויזן, שגם אחרים מסכימים לה (למשל, דילמן: EX. u. Lev³s. 423) הנחת סעות היא בעקרה וביסודה. לכתנים היתה נתנת רק המנחה שהיתה באה לחוד ולא מנחת התוספת שהיתה באה יחד עם הנסכים (מנחת נסכים). המנחה הזאת היתה נשרפת כליל ע"ג המזבח, כמו שהוכחתי במאמרי "בית המשפט העליון" בעמ' מ"ב, בהערה ה' והבאתי שם ראיות מספרו (קדמוניות III, פ' ד' וג' ט"ו) של יוסף בן מתתיהו הכהן ומאחרים; עין גם בפרושי לזיקרא, בעמ' 144.

עמ' פ"ג שמצוותיה של ת"כ נתנו ככלל רק לפולחן אשר במקדש הראשון. ומלבד זאת נאסרה אכילת בשר הקרבנות (ובשר הבכורות ככלל זה) מחוץ לזמנו ומחוץ למקומו; בשר הקרבנות היה נאכל רק בעיר הקדש ועפ"ר — כחצר המקדש בלבד (ויקרא ו' ט', י"ט; ו' ו'); כל חלקי הקרבן (וגם הקרבנות מן הצומח) היו נאכלים ביום הקרבנות או למחרתו גרידא; והנותר היתה נשרף באש (ויקרא ו' ט"ו ו"ז; ח' ל"ב; עין בקדמוניות III ט', ג'). מתנות הכהונה (לפי ת"כ) היו כמעט רק דברים שהכהנים היו צריכים להם לכלכלתם; כל המתנות האלה היו קדש ורק הכהנים ובני ביתם בלבד היו אוכלים אותן; «וכל זר לא יאכל קדש, חושב כהן ושכיר לא יאכל קדש» (ויקרא כ"ב, י'); וכל מגות הכהנים אשר בת"כ נחשבו כקדש—וגם המעשר מן המעשר, שהלויים היו נותנים לכהנים, אינו יוצא מהכלל הזה (במדבר י"ח, כ"ט); חלקי קרבנות רבים לא היו נאכלים אלא ע"י הזכרים בבני אהרן (ויקרא ו', י"א, כ"ב; ז' ו')^א. נמצאנו למדים מכאן, שת"כ לא נתנה לכהנים אלא צרכי-מחיה וכלכלה בלבד, שאסור היה למכרם לאחרים ושחגנו עליהם אמנם מפני הרחק וראגות הפרנסה, אבל לא יכלו להמציא להם בשום אופן לא עושר ולא כבוד ולא גדולה. — ורק המעשרות, שנתנו, לפי ת"כ, ללויים, היו ברשותם הגמורה של אלה (במדבר י"ח, ל"א—ל"א); ואפשר להבין על נקלה איך הגיעו הכהנים בימי הבית השני, שלקחו לעצמם את ההכנסה הזו של הלויים, לכבוד ולגדולה. אולם למקור ת"כ לא יכלה להיות מעולם בונה כזאת, מפני שדוקא את המתנות החשובות האלה נתן לנחלה ללויים ולא לכהנים.

ג. הכנותיהם של הכהנים במשנה התורה ובמקורות אחרים.

עתה נשים לב לענין ספוק צרכיה של הכהונה לפי משנה התורה ולפי מקורות החקים והספורים האחרים. במקורות שמהוין לת"כ אנחנו מוצאים את ההכנסות האלה של הכהנים:

א. חלקם של הכהנים בקרבנות נזכר שם (לפעמים קרובות) סתם מבלי שום הגדרה. לפי שמו"א ב' כ"ח נתנו להם «כל אשר בני ישראל»; כנראה, היו נוהגים בשלה, שהכהן היה לוקח לו מכל זבח חתיכה הגונה (שם ב' י"ג—ט"ז); והזבח הזה והשלמים אינם דברים זהותיים, מפני שמהשלמים היו למנה לכהן — לפי המקור ת"כ — החזה והשוק^ב. גם הדברים הבאים לקמן היו נתנים לכהנים: להם הפנים

(א) במקרה של טומאה, שהיה מצוי מאד. לרגלי חקי הטומאה והטהרה הרבים אשר

בת"כ, נאסרה אכילת קדשים באסור כרת גם על הכהן גופא (ויקרא כ"ב, ג' ואי"ך).

(ב) המכירים הניחו הנחה, שהזבח אשר בשמו"א והשלמים הם היינו חך, ולכן מצאו שהכתובים אשר בשמו"א ב', י"ג—ט"ז סותרים את המצוה שנאמרה בת"כ. וגם המפרשים הישנים ראו צרך לעצמם לאנס את הכתוב שם ולבארו באופן כזה: בני עלי היו עושים שלא כדין והיו

(שמו"א כ"א, ז'), קרבנות החמאת (הושע ד' ח')⁸⁸ ומנחות המוצות (מ"ב כ"ג, ט'). ולא רק במקדש אחד כלבד היו נותנים לכתנים בימי הבית הראשון את חלקם בקרבנות הנ"ל אלא במקדשים רבים (במות).

ב. וגם מתנות אחרות מכנות מינם של הקרבנות הנ"ל היו נתנות לכהנים: כסף אשם וכסף חטאות (מ"ב י"ב, י"ז) ובכורי האדמה (שמות כ"ג, י"ט; דמה למשנה התורה כ"ז). ג. מהדברים שלא היו מובאים למקדש ה' נזכרות במקורות שמחוץ לת"כ המתנות האלה:

1) מכל זבח היו נותנים לכהנים את הזרוע, הלחיים והקבה (דברים י"ח, ג')⁸⁹.

לוקחים מלבד החזה והשוק שנתנו להם לנהלה גם משאר הבשר שהיה חלק הבעלים. אולם אליבא דאמת מלמדים אותנו מקומות אחרים בשופטים כ' כ"ז; כ"א, ד' ובשמו"א י' ח' שלא תמיד היו השלמים והזבח הפשוט מושגים זהותיים. הזבח אשר בשמואל היה מובא בעקרו ממעשר בהמה. וקיון (Godsd. II 268) יכל למצא קשיות ופרכות לענין מעשר הבהמה כהנה וכהנה—העובדה הזאת, שיעקב אבינו, שכל עקרו של רכושו היה בקר וצאן, נתן מעשר מכל (כראש' כ"ח, כ"ב), מעידה לענינו על זאת, שמעשר הבהמה היה נוהג כבר בימים הקדומים ביותר. אולם מעשר הבהמה היה משמש לדבחי משפחה, שהיו נאכלים בקדושה ולכחן לא היה עפ"י הדין שום חלק ונהלה בהם (עין ברמב"ם, בהלכות בכורות ו' ד'). כדאי וראוי לשים לב לדבר הזה, שגם לפי תרגום השבעים (שמו"א א, כ"א) וגם לפי דברי יוסף בן מתתיהו הכהן בקדמוניות V, י' ג' הביא גם אלקנה לשלה את מעשרו. ולו התאים הדבר הזה לששתם של המבקרים החדשים, כי עתה היו מחליטים ואומרים, שכספר שמואל שהיה לנגד עיני השבעים היתה כתובה המלה "מעשר".

א) עין לעיל עמ' צ'. המבקרים החדשים מערערים על הדעה האומרת, שפרושה של המלה "חמאת" אשר בהושע הוא "קרבן חמאת"; אולם יושם לב לדברים שנכתבו למעלה (עמ' צ"א) על אדות הענין הזה.

ב) רב המבקרים החדשים סוברים, כי הזבח אשר במשנה התורה י"ח, ג' והשלמים הם היינו הך. נמצא, לפי דבריהם, כי הכתובים אשר במשנה התורה ובת"כ (לפי ת"כ צריך לתת לבחן מהשלמים את החזה והשוק) סותרים זה את זה ואי אפשר לישבם כלל. אולם אם למעלה בהערה ב' (עמ' ק"ב) הוכחנו שה"זבח" אשר בשמו"א ב' נבדל ושונה מהשלמים, הרי מכל שכן שאנחנו צריכים להבדיל ביניהם כאן במשנה התורה. משנה התורה מתיר לזבח ולאכל בשר בכל מקום "בכל אות נפשך", אולם קודם לכך הוצרכו בני ישראל לזבח את כל זבוחיהם לשם קרבן (דברים י"ב, כ'); ס' משנה התורה אוסר עליהם גם כן את הקרבת הקרבנות מחוץ לעיר הקדש ובאופן כזה הפחית את מספר הקרבנות עד לידי מדה מצומצמת מאד; וכמעט רק בימי החגים, כשכל בניו היו עולים לרגל לעיר הקדש, היו מקריבים קרבנות. וללא צו בני ישראל כי גם עתה (אעפ"י שהזבחים חדלו להיות קרבנות) ינתן חלק מהם לכהנים, מפני שעד הזמן החוץ היה כל זבח לשם קרבן, כי אז היתה הכנסתם של הכהנים מתמעטת והולכת. והואיל ויהיו מניח הנחה, כי בתקופה שלפני משנה התורה היה כל זבח לשם קרבן ומכאן שהכהן היה מקבל חלק ממנו—הרי נמצאנו למדים, שהחק אשר במשנה התורה מצוה לתת את החלק הזה גם משחיטת חולין; ופרושה של המלה "זבח" (דברים י"ח, ג') הוא לא שלמים אלא בהמה שנשחטה מחוץ למקדש ועליה נאמר גם למעלה (י"ב, כ"א)⁸⁹ "זבחת".

(2) ראשית הדגן, התירוש והיצהר—התרומה; וצריך להבדיל בין התרומה הזאת (דברים י"ח, ד') ובין "ראשית כל פרי האדמה"; גם המלים: "מלאחד" ו"דמעך" שבשמות כ"ב, כ"ח מתכוונות לתרומה הזאת או לבכורים האלה; האתימולוגיה של המלה "מלאח" שבמקום הנ"ל אינה מחוורת לנו; אולם לעומת זה אפשר להוכיח בודאות את זהותם של "דמע" הכתוב כאן ו"חלב" התרומה אשר בכמדבר י"ח, י"ב, כ"ט, ל', ל"ב. השומרוני מתרגם את המלה "חלב" בכל מקום שבאורה הוא: "הטוב ביותר", "המוכר", (88) למלה "דמע" (עין בכראשית מ"ה, י"ח; בכמדבר י"ח, י"ב ועוד). גם המשנה העתיקה קוראת לתרומה בשם: "דמע" (מהרות כ', ג'; אהלות ט"ז, ד'). המקום שהתרומה היתה נאצרת בו נקרא: "בית הדמע" (הוספתא תרומות י', ט"ז). בשמוש הלשון המאוחרת של המשנה גרשה המלה "דמע" לגמרי ע"י המלה "תרומה"; אולם בכ"ז נשאר הפעל "דמע" כהוראת "דבר שנקשה" (ע"י תרומה שנתערכה בו) תרומה. ולתערוכת כזאת קוראים במשנה: מדומע (למשל, תרומות ה', ו'). מקורה של המלה "דמע" הוא בערבית: "דמאל"=מַח ומוכנה העקרי, כנראה, הוא: החלק הטוב ביותר (כמו בארמית: מוקרא=מח מן "יקר"), ולכן צריך להבדיל בינה ובין המלה "דמע" שהוראתה: דמעות ושנקראת בערבית: "דמע". (עין ב"Magaz. f. Wiss. d. Iudent. 1886, s. 55" א).

(3) ראשית הגז (משנה התורה י"ח, ד').

(א) וילהיוון איננו צודק באמרו (Gesch. s. 162), ש"ראשית" אשר במשנה התורה י"ח, ד', ו"ראשית" אשר במשנה התורה כ"ז הן היינו הך, מבלי אשר שם את לבו לדברים האלה: (1) משנה התורה כ"ג, ב' מצוה לקחת מ"ראשית כל פרי האדמה" ולשים בשנא, אולם בפרק י"ח, ד' כתוב שצריך לתת רק את ראשית הדגן, התינוש והיצהר בלבד. (2) לפי משנה התורה י"ח, ד' נותנים את המתנה הזאת באפן ישר לכהן גופא ואין צורך להביאה למקדש, אולם לעומת זה מצוה פרק כ"ג, ב', ולהביא את ה"ראשית" לבית המקדש ולהקדישה שם לה; עין במשלי ג, ט. (3) דבר ברור הוא, שמשנה התורה כ"ז פורט את המצוה להביא את בכורי האדמה לבית ה' שנאמרה בשמות כ"ג, י"ט ול"ד, כ"ו; אולם בשמות נקראת המתנה הזאת בשם "בכורים", כלומר: פרות שנתבכרו ראשונה (עין בישעיהו כ"ח, ד'); ומכאן אנחנו למדים, שהמתנה הזאת היתה נתנת מפרות שלא נגמרה מלאכתם, כמו שהיו בשעה שנקטפו או נתלשו מהקרקע ("פרי האדמה"), ולא מרגן ולא מתירוש ולא מיצהר; הדברים הנזכרים באחרונה כלולים, כנראה, במלאח ו"דמע" אשר בשמות כ"ב, כ"ח וצריך להבדיל ביניהם ובין ה"בכורים" אשר בשמות כ"ג, י"ט. — וכמו כן לא נכונה המסקנה שהסיק וילהיוון (Gesch. s. 163) מהמלה "מראשית" אשר במשנה התורה כ"ז, ב', כי "ראשית" מסמנת את הפרות המקודשים בכלל הנאכלים לפני ה' ע"י העלמים—המביאים ושרק חלק מהם נתן לכהן; להפך, באורה של "מראשית" הוא כנאורה של חברתה אשר בכמדבר ט"ז, כ"א (דמו לט"ו, כ'); ראה גם את המלה "מאחד" שבמשנה התורה ט"ז, ז', ועין בספרו של אילר. Lehrb. § 278c; חז"ל למדים (בכורים פ"א, משנה ג'; ספרי דברים כ"ג, ב'; מנחות פ"ד ע"ג—המתרגם) מהמלה "מראשית", שלא כל הפירות כלם חייבים בבכורים, אלא רק "שבעת המינים (דברים ח' ה') האמורים בשבט הארץ".

4) מתנות כסף אחרות מאת מכריהם (מל"ב י"ב, ו'); עין בפרושו של הראב"ע — דברים י"ח, ח'.

נוסיף לכל הדברים הנ"ל גם את זאת: כל מתנות הכהונה הכתובות במקורות שמחוץ לה"כ נחשבו כרכושם הגמור של הכהנים והם יכלו להשתמש בהן לפי חפצם מבלי שום הגבלות; הלוי (הכהן) אשר במשנה התורה היה אוכל את חלקו יחד עם הגר, היתום והאלמנה; קדושתן של הזרוע, הלחיים והקבה, שנתנו לכהן, לא היתה יתרה על קדושתן של חלקי הזבח שנשארו לבעלים ולפי שמו"א כ"א, ה' נתן פעם לחם הקדש (הפנים) לזר; וכמעט שאין ספק, שהכנסותיהם של הכהנים מנרבות כסף, מגדצאן וכיוצא בזה היו ברשותם הגמורה; ודבר זה הוא ברור ומחזור: המתנות אשר הכהנים יכלו להשתמש בהן לפי רצונם היו חשובות ויקרות בעיניהם יותר מהמתנות שרק הם בלבד יכלו ליהנות מהם. — ומכל הנאמר למעלה נמצאנו למדים, שאי אפשר להגיד בשום אופן שחקי המקור ת"כ נתכנו להרבות את עשרם ואת כחם החמרי של הכהנים ושאיראפשר להביא מכאן ראיה לזאת, שת"כ נתחברה בזמן מאוחר.

אנחנו צריכים לסתר גם את יסודותיה של ההנחה, שכימי קדם קדמתה של האומה הישראלית היתה מעלתה של הכהונה פחותה מאשר אחר כך ושרק במשך הזמנים והתקופות הלך כחה הלך ורב. התנחה הזאת נפרכת קודם לכל ע"י העובדה ההיסטורית הברורה, כי בני ישראל ישבו במשך מאות בשנים כארץ מצרים, ארץ אשר מעמד כהניהם זכה בה לכבוד ולחשיבות רבה וגם לעשר גדול; אחזות ארמה וגם הכנסות שונות (בראשית מ"ז, כ"ב; הרודוט ב' ל"ה, ל"ז; דיודור א' ע"ג). ומלבד זאת מוכרחה ההנחה הזאת לכפר באמתותה ההיסטורית של העובדה המאושרת והמקוימת במקומות רבים, שמשא, מחוקקם ומושיעם של ישראל, היה מבני שבט לוי. היא לא שמה לב גם לזאת, שכל תורה חדשה, וביחוד דת חדשה, כמו הדת הישראלית, צריכה דוקא בתקופתה הראשונה למעמד מיוחד אשר יתמכר אליה בכל לבו ואשר יהיה לו דריכה והשפעה לפרסמה בעם למען יקבל עליו את מצוותיה. — ורק ראיה אחת יש להנחה הנ"ל, והיא: אחרי כבוש ארץ כנען נעלמו הכהנים במשך זמן רב מעיני ההיסטוריה. ואולם גם הדבר הזה הוא פשוט ומוכן: כימי חרום ומלחמה נמצאים הדת והחקים במצב של ירידה ורק גבורי מלחמה מצוינים תופשים בידיהם שבט מושלים ושמותיהם נשארים לזכרון לבני הדורות הבאים. ובכ"ז אנחנו רואים כי גם בסופה של תקופת השופטים, כאשר שקמה הארץ ממלחמות במשך זמן רב, עמד כארבעים שנה בראש העם כהן שהיה גם שופט (שמו"א ד' י"ח); בתקופת המלוכה בישראל היו הכהנים מושחים את המלכים (מל"א א' ל"ט; מל"ב י"א, י"ב); הכהנים היו מורי העם ושופטיו (הושע ה' א'; ירמיהו י"ב ח'; דמה לדברים י"ז, ט'; י"ט, י"ז) והיו נחשבים בכלל למעמד גבוה

והשוב מיתר המעמדות שבעם (הושע ד' ט'; ישעיהו כ"ד, ב'; ירמיהו כ"ג, ל"ד). —
 ואחרי כל העובדות האלה נהרין ממילא משפטה של ההיפותיזה האוטרית, שאחד
 מחלקי התורה (ת"כ), המרום והמנשא את ערכם ואת חשיבותם של הכהנים,
 נוצר אחר גלות בבל, כלומר: בתקופה מאוחרת (כמדה ידועה) מאד. גם היחס
 אשר בין הכהנים ובין הלויים בתקופה שאחר הגלות מתנגד בהחלט להיפותיזה
 הזאת; והדבר הזה כבר הוכח למעלה (עמ' ע"ב ואילך).

ד. הכנסותיהן של הכהונה והלויה ביחוקאל.

ודוקא תורת החקים אשר כס' יחוקאל, שהמבקרים החדשים רוצים להסיק
 ממנה מסקנה, כי ת"כ לא היתה במציאות בתקופה שלפני גלות בבל, ממציאיה
 לנו — אם נתעסק ונעין בה היטב — ראיות לקדמותו ולעתיקותו של המקור ת"כ
 שבתורה. הנביא הזה מצוה בפרוש להבדיל בכל חומר הדין בין הכהנים ובין
 הלויים: הוא מרחיק את הלויים מכל הקדשים ומכל קדשי-הקדשים (מ"ד, י"ג)
 וגם אל המזבח הוא מקריב רק את הכהנים בלבד (מ, מ"ו). ובכ"ז הוא אוסר על
 הלויים לבחור להם עבודה כרצונם, אלא, להפך, הוא מטיל עליהם חובה לעבוד
 עבודת שונות בבית המקדש (מ"ד, י"א, י"ד). ואם נשאל: מאין יקחו להם הלויים
 את צרכי פרנסתם וכלכלתם? — לא נמצא מענה בספר יחוקאל; יחוקאל מ"ד,
 כ"ט"ל מדבר רק על הכנסותיהם של הכהנים בלבד; נחלת הלויים בתוך שכמו
 ישראל היא קטנה ומצערה כנחלת הכהנים: רק חבל אדמה קטן מאד נתן להם
 למען יבנו להם "ערים למושב". — ההסתמך אפוא יחוקאל בענין הכנסותיהם של
 הלויים על משנה התורה? לפי משנה התורה יכולים הלויים לשבת בכל שערי
 הארץ ובני ישראל מצווים ועומדים להחזיק בידם ובידי הגר, היתום והאלמנה
 (דברים י"ד, כ"ד-כ"ט), אולם לפי יחוקאל צריכים הלויים לשבת כלם יחדו ע"י
 המקדש "לעומת גבול הכהנים" (יחוקאל מ"ח, י"ג). ועוד: לפי משנה התורה י"ח,
 ו"ח' יכלו הלוי לעבוד עבודה במקדש כ"כל אות נפשו" ולאכל "חלק בחלק" עם
 "אחיו" (הכהנים — לפי דברי וילהויזן), אולם יחוקאל אוסר עליהם (על הלויים) את
 הדבר הזה בכל חומר הדין. נמצא שבכל ההכנסות אשר במשנה התורה אין ללויים,
 לפי ס' יחוקאל, שום חלק ונחלה כמעט. — כדאי לשים לב גם לזאת, שיחוקאל
 הקצה לכהנים מקום לשבת ששטחו אינו קטן משטח נחלתם של הלויים (מ"ה,
 ג"ה; מ"ח, י', י"ג). ומכל הנאמר כאן נובל להסיק את המסקנות האלה: (1) יחוקאל
 הניה כיסוד דבריו, בתור הנחה מוקדמת, את המקור ת"כ שדאג לכל מתסורי
 הלויים בתתו להם את התרומה-המעשר. (2) ס' יחוקאל, שהקצה ללויים מקום
 לשבת ששטחו לא היה גדול מנחלת הכהנים, נתחבר כודאי בתקופה מאוחרת
 בהרכה מזמנו של המקור ת"כ, שמספר הערים אשר נתן בו ללויים היה גדול פי
 שלשה ממספר ערי הכהנים (עין למעלה בעמ' ע"ב).

ואעפ"י שלא כל מה שנכתב בכמדבר י"ח נזכר כרשימת מתנות הכהונה אשר ביחזקאל—בכ"ז אין מכאן ראיה, שיחזקאל לא ידע את החקים אשר בכמדבר י"ח. הלא יחזקאל אינו מזכיר גם את המתנות אשר לפי משנה התורה הן נחלת הכהנים וחלקם (דברים י"ח, א' ואילך), אעפ"י שלפי השקפתו של וילהויין לקח הנביא הנ"ל (מ"ד, כ"ח) את הצווי: "ואתחזה לא תתנו לחם בישראל" רק מהפרק הנ"ל אשר במשנה התורה כלכד. אני הוכחתי כבר למעלה (עמ' מ"ב) כי בכל תרומת כל" (יחזקאל מ"ד, ל') נכללו כל מתנות הכהונה אשר בכמדבר י"ח ובמקומות אחרים ואשר נקראו בשם "תרומות"^א; וא"ה הן: 1) בכורות הכהמה. 2) החזה והזקוק מוכחי שלמים. 3) מעשר המעשר.

שתי המתנות הראשונות מסומנות בשם: "תרומת הקדשים" (כמדבר י"ח, י"ט), ומעשר המעשר — "תרומת ה'" (כמדבר י"ח, כ"ו, כ"ח, כ"ט). — ורק דעה מיוחדת וקבועה מלמפרע לא תרצה להורות בואת, כי יחזקאל מ"ד, כ"ח-ל"י כתב בקצור את הדברים שנאמרו בכמדבר י"ח; נציג את מתנות הכהונה אלה מול אלה:

יחזקאל מ"ד, כ"ט-ל"י

המנחה והחטאת והאשם

וכל חרם

וראשית כל בכורי כל

וכל תרומת כל מכל תרומותיכם^א.

במדבר י"ח

כל מנתתם ולכל חטאתם ולכל אשם (פסוק ט')

כל חרם (י"ד)

ראשיתם—בכורי כל (י"ב-י"ג)

כל תרומת הקדשים—מכל מתנותיכם...

כל תרומת ה' (י"ט; כ"ט)

ומלכד זאת הראיתי כבר למעלה (עמ' מ"ב), כי הדברים שנאמרו ביחזקאל מ"ד, כ"ט על חלקם של הכהנים מקדשי הקדשים לא יהיו מובנים אלא אם נאמר, שהם נסמכים על המצוות הכתובות בת"כ^א. ועוד: בכמדבר ט"ו, כ"ו ואילך צונו בני ישראל לתת מראשית עריסותיהם תרומה ל'; הכהן לא נזכר כלל במקום ההוא; ואולם יחזקאל (מ"ד, ל') אומר בפרוש: "וראשית עריסותיכם תתנו לכהן"; ואת הדבר הזה למד הנביא מהצווי הכללי, שנאמר בכמדבר י"ח, י"ט, כי "כל תרומות הקדשים, אשר ירימו בני ישראל לה'" (ומסתברא שגם "ראשית עריסותיהם" ככלל זה) תנתנה לכהנים. המצוה הזאת יחד עם מצות התרומה מתבואת השדה

א) המלים "מכל תרומותיכם" אשר ביחזקאל מ"ד, ל', הן הוספה-מבארת את "וכל תרומת כל" שלפניהן וצריך לפרשן כמו שפרשן אולד בספר Lehrbuch 278 c u. 270 b. אנכי הכסוי "וכל תרומת כל מכל תרומותיכם" הוא חקוי לבמדבר י"ח, כ"ט; דמה לפסוק כ"ח.

ב) ועתה יתבאר הדבר, מדוע לא הזכיר יחזקאל את הכנסותיהם של הלויים; ההכנסות האלה נכללו במלה "תרומות"; עין בכמדבר י"ח, כ"ד.

ג) וגם בענין מקום אכילתם של הקרבנות מסתמך יחזקאל על ת"כ. הוא קובע (יחזקאל מ"ב, י"ג) מקום קדוש למנחה, לחטאת ולאשם ואיננו קובע מקום לשלמים (עין בויקרא ו', ט', י"ט; ז', ו'; י', י"ד).

«תרומת גרן»—במדבר ט"ו, כ) מנומקות ומבוססות בחוקאל ע"י המל"ם: «להניח ברכה אל ביתך» (ולא רק בגרן ובשדה בלבד; דמה לדברים כ"ח, ג.) — ולפיכך ברור ומתוזר הדבר, שיהוקאל הניח בתור הנחה מוקדמת את מצוותיה של ת"כ. ומכל הדברים שנאמרו ושנתפרשו כאן נסיק את המסקנות האלה: בת"כ נמצאות בענין מתנות הקדש והכנסות הכהנים שתי חקות. הראשונה, שאנחנו קוראים לה בשם חקת סיני, כלולה כספר ויקרא ובה נאמר, שמתנות-קדש שונות חתנה לכהנים (ויקרא ו"ו; פרק כ"ב); ואולם הבכורות והמעשרות קדושים הם לה' (ויקרא כ"ז); על החקה הזאת מסתמך ס' משנה התורה, שגם הוא רואה את חקיו כחקים שנתנו מאת ה' על הר סיני (דברים ה', כ"ח — ו', א'). בחקה השניה והמאוחרת של ת"כ, בכמדבר י"ח, מוצאים אנחנו, שצריך לתת, מלבד מתנות אחרות, גם מעשר לכהנים וללויים ושגם הבכורות לכהנים יהיו. אולם גם לפי החקה הזאת לא נתנו צרכיהם של הכתנים כמדה רחבה יותר מאשר במקורות החקים והספורים האחרים. וכיון שאין שום יסוד להמלת ספק בחשיבותה ובערכה של הכהונה בימי קדם קדמתה של האומה הישראלית, וכיון שגם תכנה של ת"כ מעיד על עתיקותה ועל קדמותה, וכיון שנתברר ונתחזר הדבר, שגם הנביא יחזקאל הניח את ת"כ בתור הנחה מוקדמת — שוב אי-אפשר לקבע את זמן התהוותו של המקור ת"כ בתקופה שלאחר גלות בבל.

ה. ערי הלויים.

וילהויזן (Prol. 165 f) משתמש גם בענין ארבעים ושמונה הערים שנתנו ללויים כבראיה לזאת, שהמקור ת"כ צעיר לימים הוא, וחבריו המחזיקים בשטתו מסכימים גם לדבריו אלה (Kuenen: Einl. § 3 Anm. 19 u. § 15 Anm. 16) (Graf: Merx' Archiv I, 82 ff). אולם הדרוקציה (Deductio) הזאת של וילהויזן מכילה בהוכחה: ⁹⁰ petitio principii («שמוש כראיה שלא הוכחה אמתותה» — המתרגם). כל מי שמניח הנחה, כי הכהונה יצרה בישראל מעמד גדול ועצום בהשפעתו ובמספרו, ימצא, להפך, בענין ארבעים ושמונה ערי הלויים והכהנים (בין אם יאמר שהדבר הזה נתגשם במציאות בזמן מן הזמנים ובין אם יאמר שהדבר הזה היה בגדר תביעה דתית בעלמא) ראיה לעתיקותו ולקדמותו של המקור ת"כ. תלא אי-אפשר להעלות על הדעת, כי אחר גלות בבל ידלש מי שהוא דבר כזה (למובת הכהנים והלויים), שלא חשבו אז כלל לנשמו ולהוציאו לפעל. ואולם יזכר הקורא גם את זאת, שגם המקורות האחרים דורשים ותובעים מקום מיוחד לבני שבט לוי. מי שאיננו מוצא נחת רוח מיוחדת בהשערות ורות ותמוהות לא יבדיל בין לוי אשר בספר בראשית ובין לוי אשר ביתר ספרי התורה. ואין שום יסוד היסטורי לכל הדברים שנאמרו ע"י וילהויזן (Gesch. s. 148—150) למען קרב אל האמת את הנחתו, שיש הבדל בין לוי, השכט העתיק בישראל, ובין לוי, מעמד

הכהונה. שבט לוי ושבט שמעון ירדו — לפי דברי וילהויזן — בתקופה קדומה, בתחלת ימי השופטים, מעל כמת ההיסטוריה! אולם מדוע אין זכר לנחלתו של שבט לוי, שהיתה, לפי דברי וילהויזן, על חוף ים המלח מול המדבר, בעור שנחלתו של שבט שמעון סומנה בדיוק? — ומאידך גיסא נוצר ונתהוו לוי, מעמד הכהונה, בתקופה מאוחרת מאד כביכול!! אולם כבר הוכחתי למעלה (עמ' ק"ט) כי בישראל היתה הכהונה עוברת בירושה מאב לבן גם בימים קדומים מאד וכי לוי היה שבט כהנים ולא מעמד כהנים בלבד. ולפיכך יש לנו הרשות חגמורה להחזיק בכל תקף בזהותם של לוי, אחר משבטי ישראל הנזכר בס' בראשית, ולוי, שבט הכהנים.

ועובדה זו, שספר בראשית מתאר את לוי כאיש אוהב מלחמה אשר ביהד עם שמעון אחיו הרג לפי הרב את יושבי שכם, אינה מתנגדת בשום אופן להפקידו בתור כהן. בימי קדם היתה חובתם של הכהנים להנכסם בחרנם מהחומאים לה' ולתורתו, כמו שעשה שבט לוי אחר מעשה העגל, ופנחס — בהצמד ישראל לבעל פעור, ויהוידע — למלכה עתליה וכמו שעשו המכבים בתקופה מאוחרת יותר. ואם יעקב אבינו הרשיע את מעשהו זה של לוי — לא היה הרב הזה אלא מפני שהכהן הרחיק ללכת בקנאותו ויתן לחרב את כל העיר בגלל חטאו של איש אחד. ובכל אופן שהוא אין במעשה הנ"ל של לוי דבר אשר יתנגד להפקידו בתור כהן. — אנכי: הרצון למצוא את בכואתה של ההיסטוריה המאוחרת במאורעות המסופרים בס' בראשית נובע מתוך רצינוניות שטחית; יודעים הם (המבקרים) היטב, כי דבר כזה הוא בלתי אפשרי בהרבה מקרים, ובכ"ז אינם שמים לב לזאת והם בונים מגדלים פורחים באויר על גבי מגדלים פורחים באויר. ומי שירצה להסיק מהעובדה המיוחסת לאיש לוי והנזכרת בברכת יעקב מסקנה על דבר אפי' החולין של שבט לוי וע"ד צמאונו לדם, יראנו קדם כל כיצד ישתמש ב"מעשה ראובן" — "עלית משכבי אביך" — לשם תאור תולדותיו של כל השבט! —

ואין ספק כלל, כי דברי יעקב אבינו לפני מותו: "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" (בראש' מ"ט, ז'), שנאמרו כתורת נכואה לימים העתידים לבוא, אינם מתכוונים אלא לשבטי שמעון ולוי. וגם דבר זה הוא בגדר הודאות, שביחס לשמעון צריך לפרש את המלים: "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" רק באופן כזה: לשבט הזה לא תנתן נחלה מיוחדת ומוכרלת, אלא, להפך, עריו תהיינה בתוך נחלת שבט יהודה. ומכאן שכך היתה גם נחלתו של שבט לוי, אלא שתפקידו הרוחני דרש את זאת, שעריו תהיינה לא בתוך שבט אחד בלבד, אלא בתוך כל שבטי ישראל, ושנתנה לו רק ערים לשבת בהן מבלי שדות וכרמים. ובכל אופן מוכח הדבר מברכתו של יעקב, כי גם ללוי נתנה נחלה כמו לשמעון. — ודבר זה אנחנו למדים גם מברכתו של משה, שבה אנחנו רואים בלי ספק את לוי כשבט כהנים;

„מחין מתנים קמיו, ומשנאיו מן יקומון“ — מתפלל משה אל ה' בעד שבט לוי (דברים ל"ג, י"א); והפסוק הזה אינו מדבר אלא על אויבים חיצוניים מבני הקמים עובדי-האלילים, מפני שאי-אפשר להעלות על הדעת, שהפרק הזה (שכלו—שבח וברכת אשר והצלחה לעם ישראל) יקלל אותם, שבזמן מן הזמנים יקומו על הכהנים אנשי בליעל מבני ישראל אשר יאכרו מן העולם. להפך, משה מתפלל בעד הלויים המקדישים את כל חייהם לעבודת המקדש, שבגלל אי-ידיעתם את חכמי המלחמה לא יוכלו להציל את עריהם מירי אויבים, כי ה' יגן עליהם ויכה את שונאיהם אחר. דבר ברור ומחזור הוא, שתפלה זו ידעה את ענין ושיבתם של הכהנים-הלויים בקרים מיוחדות.

אפשר שמקצת הערים אשר נתנו ללויים לא נכבשו לפניהם והכנענים ישבו בהן, ומקצתן נשטנו מידיהם אחת לאחת, בתקופת השופטים רבת המחומות וחסרת הסדר והחק, בהיותם לחוצים ורחוקים ע"י אויביהם מבית זמחין; וכך מסופר גם על חוות יאיר, שהשכנים עובדי-האלילים לקחו אותן מירי ישראל לעת ארפה (דחי"א ב, כ"ג). אחרי חלוקת ממלכת ישראל, כאשר נצטופפו כל הלויים במלכות יהודה הקטנה, עברו כמובן ערי הלויים לירי השבטים אשר בנחלותיהם היו הערים האלה לפני. ומלבד זאת קרוב לאמת, שרבים מהכהנים הגולים והפזורים בחרו להם לשבתם ערים אחרות; „ונוב עיר הכהנים“ (שמו"א כ"ב, י"ט), שבודאי לא היתה יחידה במינה, תשמש ראייה לדבר זה; וכך נהיה הדבר, שבחיסטוריה הסאוחרת אין זכר לערי הכהנים והלויים העתיקות^א). — ואולם דוקא העובדה הזאת, שנוב לא נחשבה במספר ערי הכהנים אשר בת"כ, מעידה לפנינו, כי הספור אשר ביהושע כ"א איננו ברותא בעלמא של ת"כ, אשר „המסורת מדריכה אותה לפעמים ברכה“ (כדעתו של קיונן: Einleit. s. 284), מפני שלו היה כדבר הזה, כי עתה היה חושב (המקור ת"כ) גם את נוב במספר יתר ערי הלויים. — ותחת אשר נסכים להנחתו של וילנה, כי שבט עתיק, שבט לוי, ואחוזת נחלתו עברו וחדפו כליל מן העולם בימי

א) הדמקר (Hoedemaker) מפנה בספרו „Der Mos. Ursprung der gesetze in den BB. Lev. u. Num.“ übers. V. sch.—Bunert 1897 אדם—אשר הוא ויחיה יחדיו היו, לפי דחי"א ש"ג, י"ח, כ"ד, „שוערים לארון“ ואשר וילנה (Prol. s. 134) בהסמכו על זאת, שבשמו"ב ו, הוא נקרא בשם „הגתי“, חושבו לפלשתי מנת (Prol. s. 134) — היה אלווא דאמת מעיר הלויים גת רמון (יהושע כ"א, כ"ד), לפי דברי ר' סעדיה במבואו לתהלים (תורגם לגרמנית ע"י כהן ונדפס ב„מאגזין“ 1881 עמ' ס"ד) מתכון השם „גתית“, הנמצא בפסוקים הראשונים של שלשת המזמורים: ת, פ"א ופ"ד, לצאצאיו של עובד אדם מנת 91. מלבד גת רמון זו מוצאים אנחנו את עקבותיהן של ערי הלויים במל"א ב, כ"ו, בירמיהו א, א' (ענתות) בשמו"א ו, פ"ו (בית שמש) ובמל"א ג, ד'; דמח לדחי"א ש"ג, ל"ט (גבעון) ולחושע ו, ט' (שכם).

השופטים וכי רק שנות מאות אחר כך נהגה מעמד כהנים אשר קרא לעצמו במקרה בשם השבט העתיק ההוא—נראה לנו כדבר נכון יותר להחזיק בכל תקף בזכותם של שבט הכהנים הנקרא בשם לוי ושבט לוי העתיק, שרק אחוזת נחלתו בלבד אבדה ממנו במשך הזמנים; והדבר האחרון הזה נעשה על נקלה במשך הזמנים מבלי להשאיר רשם, מפני שכודאי לא היו הלויים מעולם החושבים הוהיידים בערים ההן וגם לא כל הערים בשלמותן נתנו ללויים לנחלה, אלא רק כחיים ושדות מרעה במספר ידוע כדי מחסורם; אולם יתר בתי הערים והשדות והכפרים נשארו ברשותם של השבטים, אשר הערים האלה היו בחלקם (עין בפרושו של קייף לכמדבר ל"ה, א"ח' ועין בשמו"א ו', י"ג ואילך וכיהושע כ"א, י"א ואילך). גם בימי הבית השני ישבו הכהנים, שהיו מחולקים לעשרים וארבע מחלקות, בערים מיוחדות⁸⁾. באחת הקינות⁹² של ר' אלעזר הקליר—אשר ביסודה הונחה בריאת עתיקה, שאבדה במשך הזמנים על דבר עשרים וארבע מחלקות הכהנים⁹³)—נקראים כמעט כל עשרים וארבעה משמרות הכהנים בשמות ערים מיוחדות וידועות. בני יהויריב מסומנים שם בשם „כהני מירון“, בני ידעיה—„כהני צפורי“, אחרים—כהני בית לחם, יודפת, ארבל, צפת, נצרת וכו' וכו' (עין „מאגאזין“ 1888 עמ' קע"ט). הכהנים ישבו, כנראה, בערים האלה יחד עם תושביהם אחרים מבני ישראל. והדבר הזה קרה, כנראה, את הלויים והכהנים גם בימי קדם. ארבעים ושמונה הערים אשר נמנו כיהושע כ"א מעידים אפוא עדות נאמנה, כי שבט כהנים גדול ורב היה קים ועומד בישראל מימי הוסדה של התנאוקרטיה.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

8) עין בספרו של ביכרר: „Die Priest. u. der Cult, in Letzt. Jahrzehnt des

„jerusal. Tempels“ s. 159